

Terezija Horvat

OSVRT NA DVA ZNAČAJNA DJELA DR. KARLA HORVATA ŽIVOT BLAŽENOG MARKA KRIŽEVČANINA MUČENIKA I IVAN ZAKMARDI, PROTONOTAR KRALJEVSTVA HRVATSKOGA

Znanstveni kolokvij posvećen dr. Karlu Horvatu u povodu njegove 80-godišnjice smrti dao je značajan doprinos proučavanju njegovoga života i djela.

Životni put dr. K. Horvata nije trajao dugo. Živio je svega 46 godina. Rođen je u Križevcima, 23. rujna 1874. godine, a umro u Zagrebu, 24. travnja 1920. godine. Osnovnu školu završio je u Križevcima, a studij u Zagrebu i Beču. Bio je svećenik, doktor nauka i sveučilišni profesor. Unatoč kratkom životu, ostavio nam je u baštinu bogat opus znanstvenih radova. Predstaviti ćemo ukratko navedena djela u naslovu iz više razloga. Jedan od važnijih je taj što je u njima prikazao dvije važne osobe iz hrvatske povijesti, a to su: sveti Marko Križevčanin i Ivan Zakmardi Dijankovečki, protonotar Kraljevstva Hrvatskoga. Oni su svojim životom i djelom proslavili svoj rodni grad Križevce i našu domovinu Hrvatsku, o čemu je, naravno, i Horvat želio ostaviti pisani trag budućim generacijama. Isto tako ova djela nam otkrivaju autora kao vrsnog stručnjaka i znanstvenika.

ŽIVOT BLAŽENOG MARKA KRIŽEVČANINA MUČENIKA

Ovo djelo je dr. K. Horvat podijelio na četiri poglavlja koja je ovako naslovio:

- Prvo doba u životu blaženog Marka Križevčanina
- Mučenička smrt blaženog Marka Križevčanina
- Čudesa i izvanredni pojavi na zagovor blaženih mučenika
- Kako se postupalo da se proglase blaženima Marko Križevčanin i ostala dva redovnika Stjepan Pongracz i Melkior Grodecz

Djelo je napisano u Rimu 1904. godine uoči proglašenja Marka Križevčanina blaženim. Horvat ističe da je radnju napisao ... *na slavu mom zemljaku blaženom mučeniku Marku, koji je svima svojim životom i smrću ostavio najljepši uzor i trajan spomen na korist cijelome hrvatskome narodu*¹. Koliko je bilo važno da se to djelo pojavilo, dokazuje i da je iste godine (1904.) tiskano u Zagrebu odobrenjem Nadbiskupskog stola. No, zbio se u tom trenutku i splet sretnih okolnosti. Znamo da je Horvata iste godine - tada već svećenika i doktora filozofije te profesora u Nadbiskupskom liceju - poslao u Rim zagrebački nadbiskup dr. Juraj Posilović.

Boravak u Rimu omogućio je Horvatu da u tamošnjim muzejima upozna i prouči opsežnu građu prikupljenu za postupak proglašenja mučenika blaženim. Upoznao je i druge povijesne izvore za proučavanje hrvatske povijesti u 16. i 17. stoljeću, o čemu je također dosta pisao. Horvat još spominje da se poslužio i knjigom isusovca Nikole Angelinija koji je u to doba isto pisao o životu Marka Križevčanina i njegovih suboraca.

U ovim, kao i ostalim djelima upoznajemo dr. K. Horvata kao vrsnog znanstvenika. Svoje je stručne radove temeljio na izvornim aktima i takvim načinom rada bio uzorom mnogim znanstvenicima.

U Poglavlju I. je, između uostalog, proučavao podatke kojima je nastojao dokazati da je Marko koji se još zvao Stjepan rođen u Križevcima, u Hrvatskoj 1580. ili 1588. godine. Potvrđuje to izvornikom što ga je pronašao u Katalogu Zavoda Njemačko-Ugarskoga u Rimu, gdje se sv. Marko školovao i svojom rukom napisao:

Ja Marko Stjepan Križevčanin Hrvat iz Zagrebačke nadbiskupije, čitao sam bulu Kolegija

¹ Horvat, Karlo, *Život bl. Marka Križevčanina mučenika*, Zagreb 1904., str. 4.

Germanskoga, izdanu godine 1584. od Nj. Sv. G. blage uspomene Gregorija XIII. Čitao sam i sva pravila Kolegija, u kojima teškoće nikakve ne nalazim i Božjom ću ih milosti nastojati držati.

Dne. 16. studenoga godine 1611.

Ja isti ko i gore

Marko Stjepan Križevčanin²

Dakle, pored podataka o vremenu boravka u Zavodu, uočavamo da je sv. Marko isticao svoje križevačko i hrvatsko podrijetlo. Horvat spominje još neke strane i domaće autore koji su proučavajući život sv. Marka došli do istih rezultata. Također želi razriješiti i dilemu oko točne godine rođenja sv. Marka. Po svemu što je proučio,

Autograf bl. Marka Križevčanina

u katalogu pitomaca kolegija Germanika i Hungarika u Rimu iz god. 1611.

Vlastitom rukom pisana zakletva bl. Marka Križevčanina,

koja se nalazi u arhivu kolegija Germanika i Hungarika u Rimu iz god. 1612.

² Horvat, Karlo, nav.dj. str. 7.

priklanja se stavovima do kojih su došli i drugi autori da je sv. Marko rođen 1580. godine. Jedino je o. Angelini dokazivao da se sv. Marko rodio 1588. g. te da je dolaskom u Zavod imao 23 godine.³

Ove spoznaje poslužile su dr. Horvatu da se suprotstavi tvrdnji koju su u drugoj polovici 19. st. počeli iznositi neki mađarski znanstvenici da je Marko Križevčanin, zvan i Körösy, Mađar (jer su Mađari naš grad nazivali Körösy-Vàsàrhely), a takve tvrdnje, ističe Horvat, slabo se pobijalo u hrvatskoj javnosti.

Autor dalje navodi da su roditelji sv. Marka Križevčanina bili *veoma pobožni* i da je još kao dječak poslan na školovanje u Beč. No, neki se biografi s tim ne slažu tvrdeći da je djetinjstvo proveo u Križevcima. Podatke oko školovanja u Beču trebalo bi istražiti. Razriješivši dilemu oko podrijetla i rođenja sv. Marka, autor nastavlja prikazivanje njegovog života.

Saznajemo da je 1606. primljen u Zavod nadvojvode Ferdinanda kojim su upravljali isusovci. Godine 1607. primljen je u Marijinu kongregaciju koju su osnovali isusovci pri spomenutom Zavodu. U Marijinu kongregaciju primali su samo odabrane mladiće koji su se isticali znanjem i krepostima, a takvim se osobinama isticao naš sv. Marko.

Horvat piše da je dan kad je zapisan u Kongregaciju Marijinu sv. Marko *običavao kasnije nazivati naj sretnijim danom u životu*. Zatim da je bio pobožan i marljiv, u *naucima filozofijskima uvijek prvi*, te da je već 1606. g., položivši *sjajno ispit* proglašen magistrinom. Nakon toga, na nagovor roditelja i poglavara u Zavodu, odlučio se posvetiti svećeničkom zvanju pa je bio zapisan kao klerik Zagrebačke biskupije. No, ne zadugo, jer smo već prije spomenuli da je 1611. g. primljen u Zavod Germanikum u Rimu po preporuci isusovca Ramera. U Zavodu je, piše Horvat, učio *teorijske nauke*. Zatim ističe da je u Katalogu Zavoda

zabilježeno da se vladao dobro, da je riječju i djelom bio primjer drugovima i da je sv. Marko ostvario *krasan završetak nauka* u Rimu.

Nakon školovanja u Rimu, vratio se 11. rujna 1615. g. u Križevce gdje se posvetio svećeničkom zvanju. Horvat piše da se isticao pobožnošću i dobrim djelima, o čemu se brzo pročulo pa je ostrogonski nadbiskup Petar Pazmany pozvao sv. Marka u Ugarsku da mu pomogne boriti se da tamo ne pobijedi nova protestantska vjera. Odazvavši se pozivu, postao je sv. Marko profesor i ravnatelj sjemeništa u Trnavi, a zatim upraviteljem opatije u Szeplaku. Zbog službe koju je sv. Marko obavljao, odlazio je često u Košice gdje se sprijateljio s dvojicom već spomenutih redovnika o. Pongraczom i o. Grodeczom.

U Poglavlju II. prikazao je Horvat povijesne prilike u tadašnjoj sjevernoj Ugarskoj, sukobe između katolika i protestanata koji su bili najžešći u Košicama, te mučeničku smrt trojice redovnika, a danas svetaca. Košice su tada bile glavni grad sjeverne Ugarske. U gradu žestokih sukoba protestanata i katolika, redovnici su pomagali katolicima i, izloživši svoje živote pogibelji, htjeli primiriti sukobljene strane. Bili su izručeni neprijatelju i utamničeni. Prije nego će ih izručiti krvnicima da ih muče i pogube, pokušali su, ističe Horvat, pridobiti sv. Marka zbog časti i ugleda koji je uživao. Nagovarali su ga da pristane uz njih za dobrobit zajedničke domovine, a sv. Marko im je odgovorio da i on želi dobro domovini i da će se složiti s onima koji *rade zbilja za nju dobro*. A što se vjere tiče, izjavio je *... druge vjere ne poznam, nego katoličku, a za nju ću božjom milosti do zadnjeg daha čvrsto držati, pa nema obećanja koja bi me sklonila da je ostavim*⁴. Ili, kako je rekao Sv. Otac prilikom kanonizacije u Košicama 2. VII. 1995. g. da sv. Marko nije umro boreći se protiv protestanata - kalvina, nego protiv jednostranog načela: *čija je zemlja, onoga je i vjera*.

³ Prema knjizi *Vultus purpurata athletarum Cassoviensium* izašloj u Trnavi 1730. stoji da je sv. Marko rođen 1580. godine, a Angelini zaključuje da je rođen 1588. i to na temelju kataloga Zavoda u koji je ušao 1. studenog 1611. i da je imao 23 godine.

⁴ Acta processus, pag 300

Sv. Marko i dvojica redovnika pogubljeni su, kao što Horvat navodi, 6. i 7. rujna 1619. godine. Njihova tijela su kasnije otkupljena i sahranjena u samostanu sv. Klare u Trnavi, a potom prenijeta u samostan sestara Uršulinki.

U Poglavlju III. dr. Horvat piše o čudesima i izvanrednim pojavama na zagovor svetih mučenika. Navodi mnoge svjedoke, a najviše su o čudesima pričale redovnice spomenutih samostana.

Poglavlje IV. posvetio je aktivnostima i postupcima oko proglašenja blaženima Marka Križevčanina i dvojice redovnika. Bilo je mnogo postupaka, a prvi je počeo 1628. godine. Prikupljeno je dovoljno dokumentacije, no Crkva se ozbiljnije uključuje u taj proces sredinom 19. stoljeća. Po nalogu pape Pia IX. započela je apostolska istraga o mučeništvu, njegovim uzrocima i čudesima. Nakon opsežnih istraživanja papa Pio IX., uz nazočnost crkvenih i svjetovnih dostojanstvenika, donosi odluku da se košičke mučenike proglasi blaženima. Svečano proglašenje obavljeno je u siječnju 1905. godine.

Mi smo, pak, svjedoci proglašenja košičkih mučenika svetima. Proglasio ih je svetima papa Ivan Pavao II. 2. srpnja 1995. u Košicama, mjestu njihovog stradanja.

Misao za kraj

Prikazujući životni put svetog Marka Križevčanina: njegovo djetinjstvo, školovanje, svećeničku službu i mučeničku smrt, vidimo da je dr. K. Horvat tom radu pristupio kao znanstvenik i kao svećenik. Kao znanstvenik upozorio je na područja koja još treba istraživati.

IVAN ZAKMARDI, PROTONOTAR KRALJEVSTVA HRVATSKOGA

Ova rasprava dr. Horvata o protonotaru Ivanu Zakmardiju Dijankovečkom tiskana je u Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u knjizi 160. 1905. godine.

U uvodu dr. Horvat napominje da je Ivan Zakmardi de Dijankovec bio *znatna ličnost* 17.

stoljeća u hrvatskoj povijesti, da je svojim privatnim i javnim djelovanjem bio povezan s cijelim životom narodnim i da se iz njegova političkog i kulturnoga rada odsijeva onodobno mišljenje i duh naroda hrvatskoga. Također napominje da je građu za ovu raspravu uzeo iz povijesnih vrela koja još do tada nisu bila tiskana i izdana.

Podrijetlo Ivana Zakmardija

Prije ove rasprave objavio je rodoslovlje porodice Zakmardi Dijankovečki u mjesječniku *Vitezović*, br. 11. i 12. tiskanom u Zagrebu 1907. godine. Isto tako spominje i Diplomu Leopolda I. iz 1666. godine kojom se protonotaru Ivanu Zakmardiju dodjeljuje baronstvo i gdje stoji da obitelj Zakmardi potječe iz Ugarske. Diploma se danas nalazi u Državnom arhivu u Budimpešti. I pavlin Nikola Benger u svojim Analima Pavlinskog reda drži da je obitelj doselila iz Satmarske županije, a da je u Hrvatsku došla iz vjerskih i drugih nemira što su harali Ugarskom u 17. stoljeću. Dr. Horvat piše dalje da je obitelj došla u Hrvatsku i to u Križevce, u drugoj polovici 16. stoljeća. Dosta se podataka o obitelji Zakmardi nalazi u *Acta Paul Crisiens*. Prvi od Zakmardijevih spominje se Đuro Zakmardi godine 1568. u diobenoj odluci kralja Maksimilijana II. i za njega se kaže da je bio zlatar u Križevcima. Đuro je bio pradjed našeg protonotara Ivana Zakmardija. On je imao dva sina: stariji se zvao Đuro, a mlađi Ivan. Taj mlađi, Ivan je djed glasovitog protonotara i on je prvi koristio naslov *de Diankovecz*. Ivan je imao više djece, a spominje se Petar koji je postao plemićki sudac Križevačke županije oko 1600. godine i on je bio otac našeg protonotara Ivana. Petar je 1617. godine napisao testament u kojem piše da svoj imetak u Dijankovcu, Repincu i okolici grada Križevci ostavlja svojoj ženi i djeci. U Oporuci koja se nalazi u Zemaljskom arhivu u Budimpešti - zanimljivoj i stoga što je pisana hrvatskim jezikom - navodi imena svoje djece. Tu su još osim Ivana i braća: Đuro i Mihail te sestre Katarina, Barbara, Suzana i Eva.

Horvat dalje objašnjava da se Ivanova majka zvala Magdalena i bila kći Blaža Filipčića, a ne Katarina Špičko kako je pisao Kukuljević. Na temelju navedene Oporuke, ističe Horvat, može se zaključiti da je Ivanov otac bio bogati plemić, da je ostavio veliki imetak svojoj djeci i da im je mogao pružiti *valjano obrazovanje*. O Ivanovom rođenju da se ne može točno utvrditi godina i mjesto rođenja, ali iz isprava koje je proučio, proizlazi da se rodio oko 1600. godine u Donjem gradu Križevcu. Nadalje piše da je djetinjstvo proveo u roditeljskoj kući, a više nauke *huma-niora* učio je u Zagrebu kod jezuita. Zatim odlazi u Olomuc gdje je na Ferdinandovoj akademiji slušao filozofiju i postao magister filozofije te se nakon toga 1625. godine vratio u Hrvatsku.

Horvat zatim navodi više isprava iz kojih se vidi da je Ivan Zakmardi stekao znatne posjede i to nasljedstvom, darovnicama i kupnjom. Zanimljiva je isprava, navodi K. Horvat, iz 1629. u kojoj se spominje da je kralj Ferdinand II. podijelio darovnicom Ivanu i braći kao i njihovim nasljednicima posjede: *Pogoncec, Graberjanec, Celine, Šapovec (danas Raven), Pakazin što se i Lovrentovščica zove, Retkovec, Repinec i Brckovčinu (koja je nekad bila posjed Brcka Brčkovića)*. Isprava je zanimljiva ne samo zbog posjeda koje je dobio, nego i zbog imena naselja u kojima prepoznamo i današnje nazive, a možemo zamisliti i bogatstva koja su posjedovali Zakmardijevi. Spominju se i braća Kulko u Brckovčini od kojih je Ivan Zakmardi kupio posjed i time povećao svoje bogatstvo. Prezime Kulko zadržalo se do danas. Horvat dalje iznosi koje dužnosti je obavljao Zakmardi po povratku iz Olomuca. Najprije je postao odvjetnik Zagrebačke biskupije gdje je u vođenju parnica pokazao mnogo mudrosti. Godine 1632. postaje plemićki sudac u Križevačkoj županiji. Iste godine dobiva u nasljedstvo posjede koje mu poklanja za vjernu službu grof N. Esterhazy u Sv. Petru Orehovcu i Čvrstecu te još neke. Dakle, Zakmardijevi posjedi su se stalno povećavali.

Prilike u Hrvatskoj početkom 17. vijeka

Da bi se mogao pratiti rad Ivana Zakmardija, dr. Horvat ističe da je potrebno reći nešto o životu i unutarnjim prilikama u Hrvatskoj početkom 17. stoljeća. Najprije je govorio o granicama Hrvatske koje su početkom 17. stoljeća *veoma uzahne*. Znamo iz kojih razloga. Zatim kaže da je slika života Hrvatske u tom razdoblju *veoma tužna i ojađena*. Spominje se da je 1606. sklopljen s Turcima mir u Žitva-Dorogu prema kojem je Hrvatska dobila Moslavinu i nešto zemlje preko Kupe s Petrinjom, ali su glavne utvrde Bihać i Klis ostale u turskim rukama i, na žalost, čitava Slavonija. Hrvatska je sada mogla predahnuti od borbe s Turcima, ali su tek sad počele teške borbe s kraljem i Dvorom *za najbitnija i najsvetija prava ustavna*. Jer Dvor provodeći centralizaciju želi *krojiti bansku vlast i banski ugled*, a to je bila *ustavna svetinja*. Ističe da je Dvor tijekom 17. stoljeća htio od Hrvatske stvoriti posebni teritorij koristeći se pri tom naseljenim Vlasima. Dosta pozornosti je posvetio i upravi, naročito županijskoj što je i razumljivo jer piše o čovjeku koji se *poglavito dao na upravnu službu*.

Prikazao je zatim kako su se razvijale hrvatske županije, a u 17. stoljeću su bile samo tri: Zagrebačka, Križevačka i Varaždinska županija, zatim njihovo ustrojstvo te ulogu plemićkih sudaca u njima.

Ivan Zakmardi u javnoj službi

Eto, u takvim je prilikama u Hrvatskoj započeo i Zakmardi svoju upravnu službu. Već smo spomenuli da je 1632. postao plemićkim sucem u Križevačkoj županiji. No Horvat piše da je iz ovog razdoblja njegovoga života sačuvano malo isprava. Ipak, zanimljiva je i jedna *obavesnica* iz 1632. godine kojom se obavezuju plemići iz Lemeša: Andrija Harča, Mijo Arko, Mijo Picig, Đuro Kalemić, Marko i Andrija Cigonić, Helena Jakić, nasljednica Petra Jakića, Ivan Kauran, drukčije Mateković i Mirko Gudić da će 10 godina plaćati Ivanu Zakmardiju 150 vagona čistoga žita za neki posjed što im ga je ustupio još otac Ivana Zakmardija. Zanimljivo je da su to i danas poznata

imena i prezimena pa bi se prema tome moglo istraživati njihovo plemićko podrijetlo. A zanimljive su i količine žita koje su morali dati za dobiveni posjed. Horvat dalje bilježi da je Ivan Zakmardi 1635. godine izabran za bilježnika Varaždinske županije, a 1636. i za bilježnika Križevačke i Zagrebačke županije. Tako je Ivan Zakmardi postao županijskim bilježnikom cijelog Kraljevstva Hrvatskoga, a službu plemićkog suca Križevačke županije predao je svom bratu Đuri. Uz napredovanje u državnoj službi i častima, Zakmardi je i dalje brinuo o povećanju svoje imovine bilo poklonima, raznim zapisima ili kupnjom.

Isto tako je dr. Horvat uočio u svojim istraživanjima da je Ivan Zakmardi kao županijski bilježnik Kraljevstva dolazio u Hrvatski sabor gdje je imao značajnu ulogu u rješavanju važnijih pitanja. Naročito u sastavljanju pritužbi, tzv. *gravamina* koje su naši izaslanici iznosili na zajedničkom ugarskom i hrvatskom Saboru u Požunu (Bratislava), a odnosile su se na obranu hrvatskih ustavnih prava pred kraljem, na rješavanje pitanja Vlaha u Hrvatskoj koje je Dvor koristio u svojoj namjeri da stvori od hrvatske Vojne krajine poseban teritorij podložan kralju. Ivan Zakmardi je biran i za člana komisije koja je trebala rješavati *vlaško pitanje*. Naročito su bile velike pritužbe na njemačku soldatesku, iznosi Horvat, koja je boravila u Hrvatskoj da je tobože brani od Turaka, a zapravo su harali po njoj.

Horvat nastavlja da je 1640. godine Ivan Zakmardi izabran za vrhovnog poreznika i blagajnika Kraljevstva. On je ubirao porez *dicam regni* i njime plaćao sve potrebe Kraljevstva. Isto tako je Zakmardi izabran u komisiju koja će *sve pravice Kraljevstva pregledati i popisati*, a Sabor je zaključio da će se te pravice čuvati zatvorene s tri ključa: jedan će imati ban, drugi protonotar, a treći zagrebački Kaptol. S osobitom je pozornošću Horvat pisao o tome kako je Zakmardi dao načiniti veliku hrastovu škrinju, na njoj bravu s tri ključa, *s grbovima Hrvatske i Slavonije* te natpisom na poklopcu *Regni Sclavoniae* 1643., s unutarnje strane poklopca stajao je još natpis: 1643. 23 Decembris s imenom hrvatskog bana i ostalih

velikaša, uz koji je Zakmardi dao napisati i svoju domoljubnu pjesmu. Zakmardi se sam pobrinuo gdje će se škrinja s pravicama čuvati. Time je postavio temelje Hrvatskom zemaljskom arhivu, piše Horvat.

A godine 1644. na prijedlog bana grofa Ivana Draškovića izabran je Ivan Zakmardi u Varaždinu za protonotara, tj. prvog bilježnika Kraljevstva Hrvatskoga.

Ivan Zakmardi u časti protonotara

Horvat najprije piše o časti protonotara i da se isprava o njima čuva u našem Zemaljskom muzeju, a da ju je izdao ban Marko Talovac 1439. na saboru u Križevcima. Zatim piše o dužnostima protonotara i kako je tu dužnost obnašao Ivan Zakmardi. Napominje da je uz dužnost protonotara Zakmardi zadržao dužnost vrhovnog poreznika Kraljevstva i tu dužnost *savjesno i pošteno vršio* što je potvrdila saborska komisija koja je pregledala njegove račune. Saznajemo da je Zakmardi i dalje povećavao svoje posjede pa je tako postao vlasnikom Olimja.

Piše Horvat i o tome kako se Ivan Zakmardi zalagao da se povlastice katoličke vjere i crkve u Hrvatskoj ne diraju. Stoga je tražio preko nadbiskupa Kaločkog da kralj izda Hrvatskoj ispravu *da će ostati vjera katolička nepovri-jeđena*. Diplomom je kralj izdao 17. lipnja 1647. u Požunu, a čuva se u Škrinji privilegija. Zatim saznajemo da se, zbog velikih obveza u službi protonotarstva i izaslanika u zajedničkom Saboru u Požunu te brige o vlastitim velikim posjedima, odrekao službe vrhovnog poreznika. U prilog tome da je Zakmardi dobro upravljao kraljevskom blagajnom ide i podatak koji je Horvat otkrio u jednom saborskom zapisniku gdje je zabilježeno da je *upravljajući valjano blagajnicom kraljevstva stekao gotovine, koliko iznosi porez čitavog kraljevstva za jedan mjesec*. U svojoj raspravi Horvat nastavlja da je Zakmardi i dalje povećavao svoj imetak, naročito nakon ženidbe s Anom Svirčićevom. Spominje i jednu od isprava koju je izdao čazmanski Kaptol 1655. godine gdje se vidi da je dobila veliki imetak. Isto tako se Zakmardi

borio na Saboru u Požunu za novac kojim bi se organizirala uspješna obrana od Turaka. Da je uživao ugled i na Požunskom saboru potvrđuje i to što su on i njegovi nasljednici u toj službi izjednačeni s protonotarima ugarskim gdje je dobio glas, mjesto i dnevnicu.

Horvat je također upozorio da je Zakmardi u vrijeme žestokih borbi s Turcima, koje su vodili ban Nikla Zrinski i brat mu Petar, preuzeo svu brigu oko snabdijevanja ratnika oružjem.

Ivan Zakmardi kao crkveni i narodni dobrotvor

Dr. Horvat piše da je i Zakmardi bio *prijatelj kulture i dobrotvor naroda hrvatskoga*. A mogao je to biti jer smo saznali da je stekao veliki imetak kojeg je upotrijebio u dobrotvorne svrhe. Vrlo temeljito je Horvat prikazao sva dobročinstva koja je učinio Zakmardi, a mi ćemo spomenuti neka od njih. Hranio je siromahe kod jezuita u Zagrebu. U Varaždinu je kod jezuita utemeljio 1660. sjemenište i materijalno ih opskrbio (o tome je sačuvana bilježnica i Oporuka koju je Zakmardi napisao 1667. gdje piše što je sve ostavio sjemeništu). Isto tako je odredio da se na njegov račun u tom sjemeništu školuje jedan mladić iz Križevaca. Spominje i Zakladu koju je u tom sjemeništu utemeljio Zakmardi zajedno s bratom Đurom prema kojoj će jezuiti uzdržavati pet đaka, njihovih rođaka, a i drugih, prema mogućnostima. Godine 1658. kupio je od Nikole Erdödyja već spomenuti posjed i kaštel Olimje (Ulm) i poklonio ga pavlinima, koji će biti podređen svojoj središnjici u Lepoglavi. Nakon što je naslijedio svu imovinu svog brata i dobio još neke posjede od kralja, odlučio je učiniti neko dobro za svoj rodni grad Križevce. Tako je 1665. započeo provoditi svoju odluku da u Križevcima sagradi samostan i crkvu. Odlučio je dovesti pavline u grad. Horvat objašnjava da se Zakmardi odlučio za pavline zato jer su oni mogli posjedovati imetak, imali su pravo glasa u hrvatskom i ugarskom Saboru i bili sposobni duhovni oci po posadama. Slijedi opširan popis darova koje je poklonio pavlinima, a zapisano je u ispravi izdanoj pred čazmanskim Kaptolom. Osim njegovih posjeda i posjeda njegovog brata u gradu, pavlini su dobili cijeli

posjed Dijankovec i još mnoštvo posjeda u Križevačkoj županiji, a koji su redom nabrojani. Popis je vrlo zanimljiv ne samo zbog imetka koji je Zakmardi posjedovao nego i zbog naziva posjeda u križevačkom kraju.

Godine 1666. dobio je Zakmardi dozvolu od gradskih vlasti za gradnju samostana i crkve. Zakmardi je od pavlina tražio da osnuju u samostanu pučku školu što su i učinili 1665. godine. Pavlini su se doselili u novi samostan tek 1667. godine jer su se križevački franjevci protivili njihovom dolasku u grad. Zakmardi nije dočekao doseljenje pavlina u Križevce jer im je doseljenje u novi samostan dozvoljeno tek 20. travnja, a Zakmardi je umro 25. travnja 1667. godine u Banjskoj Bistrici. Gimnaziju su pavlini u Križevcima utemeljili 1670. godine. O svim dobročinstvima koje je Zakmardi učinio za naš grad Horvat je pisao vrlo opširno i dokumentirano.

Horvat ističe da je Zakmardi učinio mnogo i za Zagrebačko Jezuitsko sjemenište, u Stolnoj crkvi zagrebačkoj utemeljio je Kapelu sv. Ivana, svoga pokrovitelja, te da je bio osobit prijatelj školskoj mladeži pomažući siromašne đake.

Na kraju, bilježi Horvat, da su ti *silni i veliki darovi* ispraznili njegovu blagajnicu, te da je od Kaptola zagrebačkog bio prisiljen 1667. posuditi 1000 zlatnih dukata uz 6% kamata. I, zaista, možemo se složiti s dr. K. Horvatom da u 17. stoljeću u hrvatskoj povijesti nije bilo čovjeka koji je učinio toliko dobra, koliko ih je učinio protonotar Ivan Zakmardi Dijankovečki.

Zadnje godine života Ivana Zakmardija i njegova oporuka

U ovom poglavlju Horvat piše kako su kralj i Dvor cijenili sposobnosti Zakmardijeve, a sve je to iznijeto u već spomenutoj Povelji barunskoj. Zatim da je kralj imenovao Zakmardija za svog personala u sudačkim poslovima. Upoznaje nas i s nesretnim prilikama u Hrvatskoj za vrijeme otpora Zrinskih i Frankopana bečkom Dvoru i nesretnom pogibijom bana N. Zrinskog te o izvanrednom Saboru u Banjskoj Bistrici na kojem je bio Zakmardi kao predstavnik Hrvatske. No, kaže, ne zna se je li Zakmardi došao bolestan u Banjsku

Bisticu ili se tamo razbolio, tek, zna se da je tamo umro 25. travnja 1667. godine i da je Zakmardijevo mrtvo tijelo prenijeto u Stolnu crkvu zagrebačku i sahranjeno u Kapeli sv. Ivana. Na kraju je Horvat pisao o Zakmardijevoj Oporuci (čuva se u Zemaljskom muzeju) gdje piše da je svoj veliki imetak ostavio u dobrotvorne svrhe s točnim popisom kome što ostavlja.

Raspravu Horvat završava iznošenjem osobina Zakmardijevih. Prikazuje ga kao jednostavnog čovjeka koji se svojim sposobnostima i marljivošću *uzdignuo do tolikih časti*. Zatim da je u službi, koju je započeo kao plemićki sudac, došao do najviše časti protonotara Hrvatskoga Kraljevstva i kraljevskog personala u sudskim poslovima. Posebno je naglašavao Zakmardijevu ulogu u obrani hrvatskih prava na zajedničkom hrvatsko-ugarskom Saboru i njegova dobročinstva hrvatskom narodu.

Misao za kraj

Koliko je dr. K. Horvatu bilo stalo do istraživanja hrvatske povijesti, potvrđuju njegova pisma koja je pisao zagrebačkom nadbiskupu dr. J. Posiloviću i predsjedniku Jugoslavenske akademije. Citirat ćemo nekoliko misli:

Godine 1904. posla preuzvišeni nadbiskup dr. Juraj Posilović mene u Rim na daljnja historijska studija, a napose da istražujem u Vatikanskom arhivu doslije još neobjavljene izvore za hrvatsku povijest. Kamo sreće kad bi nas ovdje više moglo raditi na našoj povijesti.

(*Katolički list*, broj 16, Zagreb, 1906. g.)

... u dogovoru s g. Predsjednikom Jugoslavenske akademije, počeo sam se početkom oktobra 1904. baviti istraživanjem spomenika za hrvatsku povijest od druge pole XVI vijeka i dalje.

(*Naučna izvješća iz Rima*, Zagreb, 1906. g.)

Bila nam je želja ponovno podsjetiti na uvaženog znanstvenika, povjesničara i svećenika, a našeg sugrađanina dr. Karla Horvata, čijem djelu nismo posvetili dovoljno pozornosti. Samo zbog ova dva djela - da ne spominjemo ostale - zavređuje da se i dalje bavimo njegovim djelom. A ponovnim objavljivanjem navadenih djela, doznali bismo još dosta toga o povijesti našeg grada i njegove okolice. Dovoljan poticaj za to su 80. obljetnica smrti dr. K. Horvata, 400. obljetnica rođenja Ivana Zakmardija i obilježavanje 750-godišnjice našeg grada Križevci u 2002. godini.